

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ОРГАНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Төкен Әмір

«Мемлекеттік аудит» БББ 2 курс студенті

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.,

Қазақстан Республикасы

Жахметова Айнура Каиржановна

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

«Мемлекеттік аудит» кафедрасының аға оқытушысы

ЖИ технологиясы әртүрлі салаларды, соның ішінде аудит саласын да өзгертті. Аудитте ЖИ қолдану мамандарға үлкен көлемдегі деректерді өңдеуге, трендтер мен тәуекелдерді анықтауға және деректерді енгізу сияқты бұрын қолмен орындалатын тапсырмаларды автоматтандыруға мүмкіндік берді. ЖИ пайдалану арқылы аудиттер енді белгіленген ережелер мен кездейсоқ іріктеуге сүйенбей, деректердегі ықтимал сәйкессіздіктер мен бұзушылықтарды анықтау үшін тәуекелге негізделген тәсілді қолдана алады. Бұл тәсіл есеп беру сапасын жақсартты және аудиторларға дәстүрлі тестілеу әдістерін қолдана отырып, өткізіп жіберуі мүмкін әдеттен тыс операциялар мен әрекеттерді анықтауға мүмкіндік берді. ЖИ үнемі дамып, жетілдіріліп отыратын динамикалық цифрлық технология, оны мемлекеттік басқарудың құнды құралына айналдырады, әсіресе адам ресурстары мен қолданыстағы автоматтандыру технологиялары күрделі мәселелерді шешу үшін бұрын жеткіліксіз болған салаларда. Халықаралық аудиторлық қоғамдастық мемлекеттік инвестициялардың сапасын арттыру және технологиялық прогресті тиімді пайдалануды қамтамасыз ету үшін өз қызметінде ЖИ және үлкен деректерді талдауды қоса алғанда, озық цифрлық шешімдерді пайдаланудың маңыздылығын мойындады.

АСА-ның мемлекеттік сектордағы ерекше позициясы оған едәуір деректерді жинауға мүмкіндік береді, оны аудиторлардан, оларды заманауи ақпараттық технологияларды қолдана отырып, әр түрлі мақсаттарға жету, мысалы, мемлекеттік басқарудың тиімділігі, есеп беруі және ашықтығын арттыру, негізгі мәселелер мен тәуекелдерді бақылау; және мемлекеттік аудит тәжірибесіне жаңа тәсілдер мен әдістерді енгізу. Бұл деректерді талдау ұлттық идеялар мен Тұрақты даму мақсаттарын (ТДМ) іске асыру болжамдарын жасауға, сондай-ақ ресурстарды тиімді пайдалану бойынша операцияларды түрлендіруге де көмектесе алады.

2022 жылдың 31 наурызында Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылауға жауапты есеп комитеті «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының іске асырылуын аралық бағалау» мемлекеттік аудитінің қорытындысын жариялады. Баяндамада Қазақстандағы цифрландырудың кейбір оң тенденциялары көрсетілген, мысалы, еліміздің электронды үкіметті дамыту көрсеткіші бойынша 193 ел арасында 29-орында болуы және халықтың цифрлық сауаттылығының артуы. Дегенмен, цифрландыруға мемлекеттік инвестиция салғанына қарамастан, экспорттың жалпы көлемінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тауарларының әлі де жол беруге болмайтын төмен үлесі сақталуда, бұл отандық тауарлардың ішкі және сыртқы нарықтарда бәсекеге қабілетті еместігін көрсетеді. Белгілі бір мақсаттар мен міндеттерді жүзеге асырудағы, сондай-ақ «Цифрлық Қазақстан» Мемлекеттік бағдарламасы бойынша көрсеткіштер мен шараларды жоспарлаудағы сәйкессіздік ақпараттың тиімділігіне және мемлекеттік саясатты жүзеге асыруға кері әсерін тигізді.

Қазақстан халқына Жолдауында ел басшысы цифрлық индустрияның барлық басқа салалардағы ілгерілеудің катализаторы ретіндегі маңыздылығын атап өтті. Осы мақсатта үкімет цифрлық технологияларды пайдаланатын жаңа индустрияларды дамыту міндетін

қойды. Мемлекеттік бағдарлама бес негізгі бағытқа бағытталған:

- Экономикалық секторларды цифрландыру: бұл цифрлық технологияларды енгізу арқылы Қазақстандағы дәстүрлі индустрияларды түрлендіруді қамтиды.
- Цифрлық мемлекетке көшу: Мақсат – олардың қажеттіліктерін болжайтын қызметтерді ұсына отырып, үкіметтің азаматтармен және бизнеспен өзара әрекеттесу тәсілін өзгерту.
- Цифрлық Жібек жолын іске асыру: Жоспар ел ішінде де, Қазақстанның транзиттік әлеуетін пайдалану үшін деректерді тасымалдау, сақтау және өңдеу үшін жоғары жылдамдықты және қауіпсіз инфрақұрылымды дамыту болып табылады.
- Адами капиталды дамыту: бұл адами капиталға инвестиция салу және азаматтарға цифрлық экономикаға қажетті дағдыларды дамытуға көмектесу үшін оқыту мен білім беру арқылы шығармашылық қоғамды дамытуды қамтиды.
- Инновациялық экожүйені құру: Мақсат – бизнес, академиялық орта және үкімет арасындағы берік байланыстарды нығайту арқылы технологиялық кәсіпкерлік пен инновациялар үшін қолайлы орта құру.

Кесте 1

2020 жылғы цифрлық экономиканы дамытудың әлемдік рейтингіндегі елдердің орны

Ел атауы	DESI	WDCI	Орта орын
Дания	1	4	2,5
Швеция	2	3	2,5
Финляндия	3	5	4
Ұлыбритания	7	10	8,5
Эстония	9	25	17
Қазақстан Республикасы	0	38	38
Ресей Федерациясы	0	40	40

Цифрлық экономика индексі (DESI) – Еуропа елдеріндегі цифрлық тиімділік көрсеткіштерінің маңыздылығын бағалайтын және ЕО мүше мемлекеттерінің прогресін бақылайтын біріктірілген индекс. Сонымен қатар, Digital Culture Index (WDCI) онлайн қауіптерге осалдық деңгейін өлшейді. Мемлекеттік аудит жүргізгеннен кейін Есеп комитеті мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін арттыру және заңнаманы жетілдіру бойынша үкіметке тиісті ұсынымдар берді. Комитет сондай-ақ тексеру нәтижелерін әкімшілік құқық бұзушылықтарды қарау үшін уәкілетті органдарға және жекелеген құқық бұзушылықтарға қатысты іс жүргізу мәселелері бойынша шешім қабылдау үшін құқық қорғау органдарына жіберді.

Кесте 2

Аудиттің цифрлық әдістерін енгізудің негізгі артықшылықтары

Тиімділікті арттыру	Қосымша бизнес идеялар:	Үлкен тиімділік:	Алаяқтықты, бұзушылық және теріс пайдалануды үздік анықтау:
1	2	3	4

Жалпы құралдарды пайдалана отырып, аудиторлар арасындағы келісімді ұлғайту	Құрылымдық Бөлімшелер арасындағы нәтижелерді салыстыру	Ұйым ішіндегі және арасындағы транзакциялардың ыңғайлы және оңай қарау	Жеке және заңды Тұлғалар арасындағы бизнеспен айналысатын компаниялардың ұйыммен меншік құқығы сияқты жасырын қатынастарды сәйкестендіру
Ішкі бақылау олқылықтары мен кемшіліктерін сәйкестендіру	АТ жүйесінің функционалдығын пайдалануды кеңейтілген түрде түсіну	Қысқа мерзімде деректердің үлкен көлемін қарастыру және талдау	Күдікті операциялардың анықтау және талдау құралы
Алаяқтықты автоматты түрде анықтау және алдын алу іс-шаралары	Іскерлік үдерістер мен қатынастардан күтілетін ауытқуларға негізделген аса жоғары тәуекел транзакцияларын анықтау	Дәстүрлі әдістерді қолданудан әлдеқайда тиімді	Үнемі алаяқтық пен осалдықтың қатерін қадағалау әлеуеті
Себептердің түбірін толық анықтайтын толық аудиторлық қорытындылар		Басшылық үшін тест нәтижелерін жылдам ұсыну	

Қорытындылай келе, сандық аудит әдістерін қолдану аудит кезінде тәуекелі жоғары транзакцияларға назар аударуға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн. Бүгінгі таңда аудиторлар аудиттің бірнеше тиімсіз тәсілдерін олардың бірнеше сұраулары мен қағаз көшірмелерін тексеруді ұзақ күтуіне байланысты жеңе алады. Аудит жұмысы басшылық үшін пайдалы ақпаратқа барынша кең қамту және дер кезінде назар аудару мүмкіндігі болған жағдайда ғана үздіксіз және нәтижелі болуы мүмкін. Аудиторлар мен тексерілетін субъектіге аудитті жүргізу тәсілдерін жаңартудың көптеген артықшылықтары бар. Дегенмен, аудитті цифрландыру үшін қажетті нысанда деректерді алу кезеңінде қиындықтар туындауы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан цифрлық даму эволюциясында: https://www.inform.kz/ru/cifrovoy-kazahstan-realii-i-perspektivy_a3179860
2. «Цифрлық Қазақстан» Мемлекеттік бағдарламасының іске асырылуын аралық бағалау: <https://www.gov.kz/memleket/entities/esep/press/news/details/350101?lang=ru>
3. XXIII INTOSAI конгресі мемлекеттік басқарудағы ақпараттық технологиялар: <https://intosairussia.org/ru/celi/cifrovye-tekhnologii.html>
<https://audit.ludidela.ru/articles/1084830/>